

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»
Кафедра іноземної філології, перекладу та методики навчання

**Людино- й культурознавчі
пріоритети сучасного
мовознавства**

**Напрями, тенденції та міждисциплінарна
методологія**

колективна монографія

Переяслав-Хмельницький
2019

УДК 81'23'243'25'27'37'373[81'242+81'243]

Л 93

*Рекомендовано до друку вченою радою ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
(протокол № 10 від 18 червня 2019 р.)*

Рецензенти:

доктор філологічних наук, професор
доктор філологічних наук, професор
доктор філологічних наук, професор

Н. Б. Іваницька
М. І. Навальна
С. І. Потапенко

Л 93 **Людино-** й культурознавчі пріоритети сучасного мовознавства: напрями, тенденції та міждисциплінарна методологія : колективна монографія / [гол. ред. К. І. Мізін]. – Переяслав-Хмельницький; Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2019. – 410 с.

ISBN 978-617-639-227-9

Колективна монографія присвячена висвітленню актуальних проблем сьогоденної культурної лінгвістики як широкого міждисциплінарного напрямку, витoki якого сягають праць В. фон Гумбольдта. П'ять розділів монографії представляють основні напрями культурної лінгвістики. Ці розділи наповнені передовими ідеями відомих науковців як України, зокрема Переяславщини, так і Чехії та Німеччини, що значно розширює цільову аудиторію цієї книги. Переяславщина представлена в цій праці науковими здобутками кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди, очолюваної професором К. І. Мізіним.

Для студентів-філологів, викладачів, аспірантів, докторантів та науковців, які захоплюються гостроактуальними проблемами культурної лінгвістики.

УДК 81'23'243'25'27'37'373[81'242+81'243]

Л 93 **Human** and Culture Studies Priorities in Modern Linguistics: Trends, Tendencies and Interdisciplinary Methodology: multi-authored monograph / [ed. by K. I. Mizin]. – Pereiaslav-Khmelnytskyi; Kremenchuk: PE Shcherbatykh O. V., 2019. – 410 p.

ISBN 978-617-639-227-9

The multi-authored monograph is devoted to enlightening the topical issues of present-days cultural linguistics as a broad interdisciplinary area originating from W. von Humboldt's works. Five chapters of the monograph embody the main trends in cultural linguistics. These chapters contain up-to-date thoughts of well-known scientists from Ukraine (including Pereiaslav), as well as the Czech Republic and Germany. This fact considerably extends the target audience of the book. In the publication Pereiaslav is represented by the scientific achievements of the Foreign Languages, Translation and Teaching Methods Department headed by Professor K. I. Mizin at Pereiaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University.

This monograph is presented for Philology students, lecturers, post-graduate and postdoctoral students, scientists, who are enthusiastic about cultural linguistics issues of current importance.

UDC 81'23'243'25'27'37'373[81'242+81'243]

Відповідальність за достовірність викладених у публікаціях фактів, а також за можливі огріхи щодо технічного оформлення цих публікацій несуть їхні автори.

ISBN 978-617-639-227-9

© Мізін К. І., 2019

© ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди», 2019

ЗМІСТ

Людино- й культурознавчі пріоритети сучасного мовознавства: напрями, тенденції та міждисциплінарна методологія (вступне слово ректора, академіка В. П. Коцура)	7
Розділ I. Актуальні напрями людино- й культурознавчого мовознавства в Україні та за її межами	11
<i>Dombrovan T.</i> Linguistic Synergetics and the Study of Language Complexity.....	11
<i>Zahnitko A.</i> Categorical and Paradigmatic Dimensions of Flectivity: Corpus-Based Modeling	19
<i>Борисов О.</i> Поліпарадигмальність осмислення діалогу: системоцентризм – антропоцентризм – синергетизм	30
<i>Деменчук О.</i> Моделі семантичної деривації лексики та способи їх мовної експлікації.....	42
<i>Довбня Л., Товкайло Т.</i> Етнолінгвістичні студії Олени Курило.....	54
<i>Медвідь Н.</i> Лінгвофілософські засади становлення лінгвокультурології	62
<i>Мізін К.</i> Точки дотику культурної лінгвістики і лінгвокультурології: теоретичні підвалини та методологічний інструментарій	71
<i>Мізін К., Петров О.</i> Лінгвокультурний концепт як аналітичний інструмент лінгвокультурологічних і зіставно-лінгвокультурологічних студій	85
<i>Форманова С.</i> Лінгвокультурні аспекти інвективи	93
Розділ II. Когнітивна лінгвістика у культурному контексті. Культурна концептуалізація і мова	106
<i>Бистров Я.</i> Метафорична концептуалізація образ-схеми ВГОРІ/ВНИЗУ у дейктичному просторі біографічної оповіді	106
<i>Бялик В.</i> Когнітивний вимір лексичного квантора	117
<i>Коростенски Й.</i> Вербалізація понять на фоні антропоцентризма (на матеріалах чешско-руських сопоставлень)	133
<i>Кришталюк Г.</i> Образ-схемне моделювання конструкта ЗМІНА в сучасному англомовному газетному дискурсі.....	144
<i>Мамедова А.</i> Домен RAUM в німецькоюязычній картині мира (на матеріалі німецьких пословиць и поговорок).....	152
<i>Потапенко С.</i> Вітчизняна когнітивна лінгвістика: від аналітичного до інтеграційного вивчення мови	159
<i>Стефанова Н.</i> Когнітивно-ономасіологічна реконструкція уявлень індоєвропейців та їхніх нащадків – прагерманців і праслов'ян – про красу.....	171
<i>Швець Н.</i> Структура номінативних полів концептів ПРАЦЬОВИТІСТЬ – ЛЕДАРСТВО / DILIGENCE – LAZINESS в українській та англійській мовах в аспекті зіставної лінгвокультурології	179
Розділ III. Культурна лінгвістика і прагматика (дискурс)	186
<i>Chvets T., Chvets O.</i> Moyens lexicaux de la manifestation de la politesse par les anglophones, germanophones et francophones.....	186
<i>Skliarenko O.</i> Narrative Structure of Modern German-Speaking Stories (Peculiarities Analyses on the Example of Ingeborg Bachmann's Stories)	195
<i>Баландіна Н.</i> Українсько-польська пісня «Hej, sokoju!» («Гей, соколи!») як комунікативний процес.....	203
<i>Іваницька Н.Л., Іваницька Н.Б.</i> Міжмовні параметри синтагматики української та англійської дієслівних систем: типологія експлікаторів корелятивності	216

Летюча Л. Ергонімічний простір Переяслав-Хмельницького: лексико-семантичний аналіз	232
Навальна М. Функціонування стилістично зниженої лексики в мові українських мас-медіа.....	243
Овсієнко Л. Стратегії і тактики в контексті німецькомовного діалогічного дискурсу (на матеріалі німецькомовної художньої прози)	254
Приходько Г. Функціонально-семантичне представлення іллокутивного фрейму як умова реалізації оцінки у висловлюванні	264
Уриєова Л. К проблематике сложносоставных наименований аппозитивного типа в русско-чешском плане	276
Шуневич Б. Функціонування термінології з робототехніки у трьох жанрах науково-технічної літератури	284
Розділ IV. КУЛЬТУРНА ЛІНГВІСТИКА І МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ (МОВНІ КОНТАКТИ, ТРАНСЛЯТОЛОГІЯ)	292
Blahak B. Das Pilsner städtische Deutsch bis 1945: Ansätze eines Rekonstruktionsversuchs.....	292
Paslawska A. Ivan Franko und sein Weg zum Übersetzen	301
Pavliuk N. Intersemiotic and Interlingual Factors of Semantic Changes in Proper Names: Case Study of Hamlet as a Proper Name.....	308
Winter A. Gewalt und Sprache – Transformationen der Avantgarde-Architektur	316
Василенко Г. Магія метаморфозу лірики Миколи Воробйова в англomовній інтерпретації	324
Дорофєєва М. Синергетика перекладу: поняття і принципи (історико-методологічний огляд)	332
Пальчевська О., Губич П. Прецедентність і стереотипність етнічних анекдотів (на матеріалі української, англійської та польської мов)	347
Пономаренко В. Новітні запозичення в українській мові: соціокультурні аспекти.....	354
Черноватий Л. Особливості перекладу конфесійних текстів в англійській та українській мовах.....	362
Розділ V. КУЛЬТУРНА ЛІНГВІСТИКА І ФРАЗЕОЛОГІЯ	376
Shkolyarenko V. Entstehung und Entwicklung von Phraseologismen der deutschen Sprache: theoretische Zugriffe	376
Коцюба З. Методологічні проблеми зіставного дослідження паремій (універсальне vs національне).....	384
Науменко Н. Внутрішня форма фразового дієслова в осягненні англійської мови та літератури	391
Романова Н. Семантичні особливості німецькомовних фразеологічних одиниць із компонентами SAU і SCHWEIN	400

CONTENTS

HUMAN AND CULTURE STUDIES PRIORITIES IN MODERN LINGUISTICS: TRENDS, TENDENCIES AND INTERDISCIPLINARY METHODOLOGY (Foreword by V. P. Kotsur, academician).....	9
CHAPTER I. CURRENT TRENDS OF HUMAN AND CULTURE RELATED LINGUISTICS IN UKRAINE AND ABROAD.....	11
<i>Dombrovan T.</i> Linguistic Synergetics and the Study of Language Complexity.....	11
<i>Zahnitko A.</i> Categorical and Paradigmatic Dimensions of Flectivity: Corpus-Based Modeling	19
<i>Borysov O.</i> The Polyparadigmatic Character of Dialogue Interpretation: System-Centrism – Antopocentrism – Synergetics.....	30
<i>Demenchuk O.</i> Models of Lexical Semantic Derivation and the Ways of Their Linguistic Representations	42
<i>Dovbnia L., Tovkaylo T.</i> Ethnolinguistic Studios by Olena Kurylo	54
<i>Medvid N.</i> Linguistic and Philosophical Principles of Linguoculturology Forming.....	62
<i>Mizin K.</i> Tangency Points of Cultural Linguistics & Linguoculturology: Theoretical Foundations and Methodological Toolkits	71
<i>Mizin K., Petrov O.</i> Linguocultural Concept as Analytical Tool of Linguoculturological and Contrastive Linguoculturological Studies	85
<i>Formanova S.</i> Lingua & Cultural Aspects of the Invective.....	93
CHAPTER II. COGNITIVE LINGUISTICS IN CULTURAL ASPECT. CULTURAL CONCEPTUALIZATION AND LANGUAGE.....	106
<i>Bystrov Ya.</i> Metaphoric Conceptualization of Image-Scheme UP/DOWN in the Deictic Space of Biographical Narrative	106
<i>Byalyk V.</i> Cognitive Dimension of a Lexical Quantor	117
<i>Korostenski J.</i> The Concepts Verbalization in Relation to Anthropocentrism (Based on Czech-Russian Comparison)	133
<i>Kryshkaliuk A.</i> Image-schematic Modeling of Change Construct in the Contemporary English Newspaper Discourse	144
<i>Mamedova A.</i> The Domain RAUM in the German-speaking World (Based on German Proverbs and Sayings)	152
<i>Potapenko S.</i> Ukrainian Cognitive Linguistics: from Analytical to Integrationist Study of Language.....	159
<i>Stefanova N.</i> Cognitive and Onomasiological Reconstruction of Perception of Indo-Europeans and their Descendants – Proto-Germanic and Proto-Slavic Peoples – about Beauty.....	171
<i>Shvets N.</i> The Structure of Nominative Fields Representing Concepts ПРАЦЬОВИТІСТЬ – ЛЕДАРСТВО / DILIGENCE – LAZINESS in Ukrainian and English from the Standpoint of Contrastive Linguoculturology	179
CHAPTER III. CULTURAL LINGUISTICS AND PRAGMATICS (DISCOURSE).....	186
<i>Shvets T., Shvets O.</i> Lexical Means of Politeness Expression by the English, French and German Language Speakers.....	186
<i>Skliarenko O.</i> Narrative Structure of Modern German-Speaking Stories (Peculiarities Analyses on the Example of Ingeborg Bachmann's Stories).....	195
<i>Balandina N.</i> Ukrainian-Polish Song «HEJ, SOKOJY!» («ГЕЙ, СОКОЛИ!») as a Communicative Process	203

Ivanytska N.L., Ivanytska N.B. Interlingual Syntagmatic Parameters of Ukrainian and English Verbal Systems: the Typology of Exponents of Correlation	216
Letiucha L. Ergonomic Space of Pereiaslav-Khmelnyskyi: Lexical and Semantic Analysis	232
Navalna M. Functioning of Stylistically Invective Vocabulary in Language of Ukrainian Mass Media	243
Ovsiienko L. Strategies and Tactics in the Context of the German-Language Dialogical Discourse (on the material of German fictional prose)	254
Prihodko G. Functional-Semantic Representation of Illocutionary Frame as a Condition of Realizations of Evaluation in the Utterance	264
Uriieova L. To the Problem of Appositive Compound Words in Russian-Czech Perspective	276
Shunevych B. Robotics Terminology Functioning in Three Genres of Scientific and Technical Literature	284
CHAPTER IV. CULTURAL LINGUISTICS AND INTERCULTURAL COMMUNICATION (LANGUAGE CONTACTS, TRANSLATOLOGY)	292
Blahak B. The Urban German of Pilsen until 1945: Approach to a Reconstruction Attempt	292
Paslavska A. Ivan Franko and his Road to Translation	301
Pavliuk N. Intersemiotic and Interlingual Factors of Semantic Changes in Proper Names: Case Study of Hamlet as a Proper Name.....	308
Winter A. Violence and Language – Transformations of the Avant-garde Architecture	316
Vasylenko H. The Magic of Metamorphosis in English Interpretation of the Lyrics by Mykola Vorobyov	324
Dorofeieva M. Translation Synergetics: Concept and Principles (Historical and Methodological Review)	332
Palchevska O., Hubysh P. The Precedent and Stereotypical Character of Ethnic Jokes (Based on Ukrainian, English and Polish)	347
Ponomarenko V. Modern Loanwords in Ukrainian: Sociocultural Aspects	354
Chernovaty L. Specifics of Translating Confessional Texts into English and Ukrainian	362
CHAPTER V. CULTURAL LINGUISTICS AND PHRASEOLOGY	376
Shkolyarenko V. Formation and Development of German Phraseological Units: Theoretical Approach.....	376
Kotsiuba Z. Methodological Problems of the Contrastive Research of Proverbs (Universal vs National).....	384
Naumenko N. The Internal Form of the Phrasal Verb in Comprehension of English Language and Literature.....	391
Romanova N. Semantic Peculiarities of the German Phraseological Units with the Components SAU & SCHWEIN.....	400

ІВАНИЦЬКА НІНА ЛАВРЕНТІЇВНА
[IVANYTSKA N.L.]

Вінницький державний
педагогічний університет імені
Михайла Коцюбинського, Україна
[Vinnytsia Myhailo Kotsubynskyi State
Pedagogical University, Ukraine]

ІВАНИЦЬКА НАТАЛЯ БОРИСІВНА
[IVANYTSKA N.B.]

Вінницький торговельно-економічний
інститут КНТЕУ, Україна
[Vinnytsia Institute of Trade and
Economics of KNUTE, Ukraine]

**МІЖМОВНІ ПАРАМЕТРИ СИНТАГМАТИКИ
УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ ДІЄСЛІВНИХ СИСТЕМ:
ТИПОЛОГІЯ ЕКСПЛІКАТОРІВ КОРЕЛЯТИВНОСТІ**
**[Interlingual Syntagmatic Parameters of Ukrainian and English
Verbal Systems: the Typology of Exponents of Correlation]**

У сучасній лінгвістиці важливе значення мають проблеми, пов'язані з комплексним вивченням дієслова як універсального мовного феномену, своєрідного щодо лексичної і граматичної семантики, синтаксичної конструктивності, функціональної специфіки, а також системних та міжрівневих зв'язків і відношень з іншими мовними одиницями. Наразі теоретична інтерпретація української та англійської дієслівних систем спирається на ґрунтовно розроблене в лінгвославістиці та лінгвогерманістиці розуміння дієслова як «однієї з найбільш складних та ємних граматичних категорій» (Виноградов 1972, 337) (Ю. Апресян, Ф. Бацевич, М. Болдирев, Л. Васильєв, І. Вихованець, К. Городенська, А. Загнітко, Г. Золотова, М. Калько, О. Леута, Т. Масицька, І. Мещанинов, Н. Мілих, О. Пешковський, О. Потебня, Г. Почепцов, В. Перебийніс, В. Русанівський, Г. Сильницький, С. Соколова, В. Aarts, D. Allerton, M. Baker, D. Bolinger, D. Crystal, Ch. Fillmore, K. Fischer, R. Hartmann, M. Haspelmath, P. Helle, Ch. Hockett, R. Jackendoff, R. Jandor, J. Kay G. Leech, E. Lehrer, V. Levin, A. McMillon, F. Meyer, F. Plank, G. Ramchard, S. Soames, E. Viberg та ін.).

Продуктивним засобом на шляху осмислення лінгвальної сутності дієслова виступають праці із компаративістики (Ш. Басиров, В. Ганечко, В. Калущенко, О. Константинова, М. Мирончук, А. Муховецький та ін.), які дають змогу бодай наблизитися до розуміння універсальності дієслівної природи, як і збагнути її унікальність у мовному просторі, та в той чи інший спосіб транспонувати ці знання для пояснення спільного й особливо специфічного в мовній дискретизації світу загалом та його одієслівлюванні зокрема.

Міжмовні зіставні дослідження вигідно вирізняються з-поміж інших підходів до порівняння мов передусім можливістю залишити поза спеціальною увагою генетичний фактор, як і створити лінгвістичну модель опису, абстраговану від закритості / відкритості списку диференційних ознак та списку мов, урахування яких є важливим для характерології та типології (Іваницька 2011, 23-28). Така, на перший погляд, «простота» зіставного аналізу насправді постає досить складною процедурою, коректне проведення якої уможливорює не лише встановлення однакового (спільного, ізоморфного, ідентичного) та відмінного (специфічного, аломорфного, ідіоетнічного) у сфері обраного об'єкта в кожній із зіставляваних мов, але й розкриття структурних законів функціонування мовних систем, простеження особливостей міжрівневих зв'язків, нерідко не помічених при внутрішньомовному аналізі, та створення підґрунтя для подальших типологічних узагальнень.

У цьому зв'язку показовим є те, що дієслівні системи української та англійської мов, попри доволі високу активність дослідження їх окремих складників та аспектів, водночас постають недостатньо дослідженими в контрастивному аспекті, особливо якщо брати до уваги сукупність різнорівневих вимірних критеріїв, зокрема лексико-семантичних та граматичних, як параметрів їх зіставлення.

Пропонована розвідка – частина білатерального міжмовного аналізу дієслівних систем, в якому статусу *tertium comparationis* (t.c.) набуває універсальна дієслівна категорія «процесуальність» як позамовне, теоретично обґрунтоване, відносно абстрактне поняття, відмінне від об'єкта дослідження (Іваницька 2013). Особливістю такої основи зіставлення є її здатність виступати об'єднувальним параметром обраних аспектів у парадигматичній та синтагматичній площинах дієслівних систем, що, у свою чергу, дає змогу спроектувати досліджуваний матеріал на релевантну для кожного із аспектів міні-основу зіставлення і забезпечити в такій спосіб компарабельність об'єктів.

Основоположними для утворення дієслівних систем української та англійської дієслівних систем, поряд із парадигматичними, виступають також синтагматичні зв'язки та відношення. Сучасна лінгвістика, як вітчизняна, так і зарубіжна, накопичила значний досвід у дослідженні синтагматики слів загалом та дієслів зокрема. Під синтагматикою здебільшого розуміють особливі, лінійні, «горизонтальні» відношення, що виникають між послідовно розташованими мовними одиницями за їхнього безпосереднього поєднання в мовленні чи тексті. Відношення співіснування і послідовності, теоретичне осмислення яких пов'язують із іменами Ф. де Сосюра, І. Бодуена де Куртене, М. Крушевського та ін., перебували і продовжують перебувати в епіцентрі наукових пошуків та дискусій чи не всіх світових лінгвістичних шкіл. Унаслідок цього сучасне мовознавство володіє потужним теоретичним потенціалом для інтерпретації різного роду синтагматичних (комбінаторних) властивостей слова як на внутрішньомовному, так і міжмовному рівнях, сформованих різновекторними теоріями та концепціями.

У контексті нашого дослідження релевантними для розв'язання окреслених проблем у сфері міжмовного аналізу синтагматичних параметрів зіставлюваних дієслівних систем постає поняття валентності, яке на сьогодні здебільшого розуміють як здатність слова визначати кількість і якість залежних від нього словоформ, зумовлену його семантичними і граматичними властивостями. Власне виявлена та теоретично обґрунтована мовознавцями сполучувальна потенція, закладена семантичними та граматичними властивостями слова взагалі та дієслова зокрема, є тією внутрішньою рушійною силою, яка визначає специфічність та закономірність синтагматичних відношень, що виникають у процесі функціонування дієслівних систем як української, так і англійської мов.

Помічена як вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками різна сила вияву сполучувального потенціалу слугувала підґрунтям стратифікації дієслівної лексики на автосемантичні (абсолютивні) та синсемантичні (релятивні) дієслова, перші з яких розглядають як одиниці закритої семантики, із самодостатнім смислом, а другі – як такі, що мають семантичне і граматичне визначення кількості та якості непередикатних знаків (Гулига 1967; Золотова 1982). Поділ дієслів на автосемантичні та синсемантичні до певної межі є співвідносним із поділом дієслів на одновалентні та кількавалентні, дієслова повної і неповної предикації, безінтенційні та інтенційні.

Синтагматика українських та англійських синсемантичних дієслів у дієслівних словосполученнях, семантичних єдностях виявляє різні експлікатори дієслівного синсемантизму, якісно-кількісні показники яких можуть слугувати відповідними параметрами контрастивного вивчення дієслівних систем. Параметрію експлікаторів корелятивності в системі синсемантичних українських та англійських дієслів ґрунтуємо на таких внутрішньомовних формальних ознаках дієслівного синсемантизму: 1) непередикативність / передикативність конструктивних елементів як компенсаторів дієслівного синсемантизму; 2) вербалізація / невербалізація конструктивних елементів як компенсаторів дієслівного синсемантизму; 3) структура компенсаторів дієслівного синсемантизму; 4) особливості компенсатора

(компенсаторів) дієслівного синсемантизму в семантичних єдностях; 5) вичерпність ознак експлікаторів корелятивності.

Коротко зупинимося на інтерпретації кожного із зазначених вище параметрів, які далі використовуємо при аналізі й описі корелятивності / некорелятивності експлікаторів у системі українських та англійських дієслів.

1) За ознакою *непредикативність / предикативність* конструктивних елементів у ролі компенсаторів дієслівного синсемантизму розмежовуємо непредикативні та предикативні експлікатори дієслівного синсемантизму, які загалом властиві дієслівним системам обох зіставлюваних мов. Непредикативними експлікаторам дієслівного синсемантизму вважаємо сукупність лексико-граматичних формальних засобів, які в семантичних єдностях сполучені з дієсловом сильним зв'язком (сильними зв'язками) і в структурному синтаксисі утворюють переважно дієслівні «власне словосполучення» (термін І.Р. Вихованця) чи семантичні єдності (термін Н.Л. Іваницької): укр. *виконувати* (що?) **план**, *прикрасити* (що?) **ялинку**, *продавати* (що?) **зерно**, *знати* (що?) **історію**, *обмірковувати* (що?) **завдання**, *розв'язувати* (що?) **задачу**, *вклонятися* (чому?) **пам'яті**, *змилюватися* (над ким?) **над потерпілим**; *позбавитись* (чого?) **недоліків**, *висловлюватися* (як?) **чітко**, *відповідати* (чому?) **очікуваному** і т.д.; англ. *to shine* (what?) **boots**, *to shock* (whom?) **everyone**, *to shout* (what?) **smb's name**, *to show* (what?) **a film**, *to shut* (what?) **a door**, *to sign* (what?) **a document**, *to sing* (what?) **a hymn**, *to remember* (what?) **a rule**, *to owe* (what? whom?) **money to the student**; *to reach* (what?) **one of the avenues**, *to see* (whom?) **the man**, *to be* (where?) **in the village**, *to carry* (what?) **the baggage** (where?) **into the room**, *to stay* (where?) **in the hotel** etc.

Окремим різновидом експлікаторів дієслівного синсемантизму виступають предикативні експлікатори, які вживаються при синсемантичних дієсловах у структурі складного речення і разом із однослівними (синтетичними) чи кількаслівними (аналітичними) формами вибудовують складну парадигму експлікаторів дієслівного синсемантизму української та англійської мов. Спільною синтаксичною ознакою цих експлікаторів є наявність у семантичних єдностях предикативності (в ізольованих у реченнях чи дещо трансформованих варіантах).

Предикативними експлікаторами дієслівного синсемантизму виступають, отже, частини складних синтаксичних одиниць із властивими їм ознаками предикативності, які сукупно із синсемантичними дієсловами утворюють семантичні єдності, в яких обов'язково залежні від дієслів предикативні частини компенсують дієслівний синсемантизм. Такі предикативні «компенсатори» дієслівної семантики мають суттєві відмінності порівняно із непредикативними обов'язковими поширювачами у плані вираження розчленованих процесуальних денотатів у обох мовах. Предикативні експлікатори семантики не є номінантами предметних денотатів, а виражають цілі ситуації в номінаціях розчленованих денотатів. Синтагматика синсемантичних дієслів обох мов, що виявляється в обов'язковій сполучуваності зі структурами предикативного типу, сприяє виокремленню їх як предикативних експлікаторів корелятивності синсемантичних дієслів зіставлюваних мов.

Предикативними експлікаторами корелятивності синсемантичних дієслів української та англійської мов виступають:

а) підрядні частини складнопідрядних сполучникових речень, які виконують функцію компенсаторів дієслівного синсемантизму: укр. *Відчував*, (що?) **що серцю не вистачить чогось**, *чого воно потребує, ... а переінакшити план свого життя не міг ...* (Д. Міщенко); *Я домагався*, (чого?) **щоб у кожній дитини в серці найрадіснішим, найдорожчим, найсвятішим була мати** (В. Сухомлинський); англ. *Sister asks* (what?) **if you will come to help** (M. Ripley); *Zoe Davies MSc asks* (what ?) **what are electrolytes and how necessary are they?** (D. Francis); *Others had scrambled across the field, dodging shellbursts, and had taken off only to forget* (about what?) **where they were supposed to be going** (D. Robinson); *He decided* (what?) **what he wanted ...** (McDowell);

б) залежні частини складних безсполучникових речень: укр. *Як іду поміж вас, чую:*

(що?) **крила ростуть за плечима і душа для польоту в незвідане їх розкриває** (Н. Гнатюк); англ. *I though (what?) you would come by this train* (W. Maugham); ... *but we insist (what?) he must stay awake to eat* (*Arctic odyssey*); *I recommend (what?) she attend one aerobics class and one step class a week* (<http://bnc.bl.uk/saraWeb.php?qy=recommend>);

в) предикативні конструкції у вигляді прямої мови, якщо в частині «слова автора» наявне синсемантичне дієслово: укр. «**Ти молодий, чому ж ти не піднімеш тої зброї, що батькові зі старечих рук упала?**» - **закликала** (до чого?) **вона** (Лєся Українка); англ. «**Oh! Will you open it (the little) and put my mind at rest, father?**» – *she implored* (what?) (A. Cronin).

2) За ознакою **вербалізація / невербалізація** елементів у ролі компенсаторів дієслівного синсемантизму експлікатори дієслівного синсемантизму розмежовуємо на вербалізовані (словесно виражені) та невербалізовані (опущені, нульові), які також у загальних рисах характеризують синсемантичні дієслова обох зіставляваних мов. Вербалізованими експлікаторами дієслівного синсемантизму в кожній із мов виступає парадигматичний ланцюг лексико-граматичних формальних засобів, непередикативних лексико-морфологічних формальних засобів, які в семантичних єдностях сполучено з дієсловами сильним зв'язком (сильними зв'язками) і, компенсуючи дієслівний синсемантизм, є словесно вираженими словоформами, словосполученнями чи частинами речень. Такі експлікатори наскрізно пронизують граматичний лад обох мов і однозначно інтерпретуються в традиційному конструктивному синтаксисі як української, так і англійської мов.

Їхніми найголовнішими ознаками є: а) здатність заповнювати прогнозовані синсемантизмом дієслів сильні придієслівні позиції і в такий спосіб функціонувати в реченнєвих структурах; б) уходити в речення чи його частину (в реченнях непростої будови) як обов'язковий компонент придієслівної залежності, позбавлений ознак предикативності: укр. *Забудеш рідний **край** – тоді і твій корінь всохне* (П. Тичина) – *забудеш* (що?) – **край**; англ. *I viewed **the town** on my left hand* (J. Swift) – *viewed* (what?) – **the town**.

Дієслова з вербалізованими обов'язковими конструктивними елементами формально-синтаксичної структури речення утворюють структуру обов'язкового поширеного (елементарного) речення дієслівної будови. У конструктивному синтаксисі на рівні формально-синтаксичної (позиційної) структури речення їх можна також розглядати як граматично (синтаксично) корельовані двоскладні дієслівні побудови з присудками, вираженими дієсловами та обов'язковими придієслівними компонентами. Наявність обов'язкових правобічних елементів при таких дієсловах в обох мовах спричиняє їхню граматичну (синтаксичну) корелятивність як обов'язково поширених реченнєвих одиниць формального (конструктивного) синтаксису. До складу дієслів із вербалізованими обов'язковими конструктивними елементами формально-синтаксичної структури речення включаємо всі синсемантичні дієслова обох мов, які номінують розчленовані процесуальні денотати.

Проаналізовані методом суцільної вибірки різностильові тексти української та англійської мов (по 10000 дієслововживань у кожній мові) виявили суттєву перевагу (майже в 9 разів) функціонування в текстах обох зіставляваних мов речень із дієсловами з вербалізованими експлікаторами їхнього синсемантизму. Це загалом підтверджує теоретичні висновки (у тому числі й наші) стосовно дієслівного автосемантизму / синсемантизму на матеріалі української та англійської мов (Ю. Апресян, Л. Белєхова, Г. Почепцов, Г. Сильницький та ін.).

Невербалізованими (нульовими) експлікаторами дієслівного синсемантизму в зіставляваних мовах виступають опущені формальні засоби вираження дієслівного синсемантизму, природа яких, як і їхні форми та позиції, є конструктивно зумовленими граматичною будовою кожної мови. У традиційному синтаксисі такі експлікатори частково спричинилися до появи синтаксичних одиниць неповної структури (неповних словосполучень, неповних речень), хоча синтаксичні явища неповноти традиційно інтерпретують, не лише виходячи із синсемантизму, але й у загальній орієнтації на пропуски будь-яких конструк-

тивних елементів словосполучення чи компонентів речення, у тому числі й факультативної залежності. Невербалізовані експлікатори дієслівного синсемантизму можуть бути ілюстровані такими прикладами: укр. *Місяць уже зовсім заколисає село... Заколисає і пристав* (М. Стельмах); англ. *May I offer my congratulations? You may offer, why not?* (С. Kelly).

3) За *структурою* експлікатори дієслівного синсемантизму в українських та англійських мовах класифікуємо на синтетичні та аналітичні форми.

Як уже зазначалося, синтагматика дієслівних слововживань в обох зіставлюваних мовах експлікує ознаку спрямованості / неспрямованості дієслівної категорії «процесуальність». Усі три вище зазначені класи дієслівної лексики (автосемантичні, синсемантичні, інформативно недостатні), розмежовані за особливостями синтагматики, в обох мовах беруть участь в утворенні семантичних єдностей різної природи: високого ступеня об'єднання елементів (семантичні єдності, утворені синсемантичними дієсловами), семантичні єдності низького ступеня об'єднання елементів, утворені автосемантичними дієсловами). У кожному з цих різновидів певною мірою спрямована на залежний елемент процесуальна ознака локалізується на відповідній структурі (однослівній чи кількаслівній), утворюючи в такий спосіб синтетизм / аналітизм синтаксичних одиниць (компонентів формально-синтаксичної структури речення).

Придієслівні синтетичні компоненти виступають переважно однослівними номінаціями, на вираженні яких в обох мовах спеціалізуються іменники (в т.ч. субстантивовані): укр. *Розповідь моряка захопила хлопчиків; Мандрівник розповідає про свої пригоди; Вітряки з дитячих літ приваблювали Христину* (М. Стельмах); *Люди шукають істинного і неістинного в житті* (В. Шевчук); англ. *Bella married a butcher who displayed her photographs while she charmed the customers in the same way she had charmed the stars* (D. Vernon).

Корелятивна спроможність експлікаторів у двокомпонентних семантичних єдностях в обох мовах ґрунтується на спільних властивостях повнозначних слів як складників семантичних єдностей у сильних придієслівних позиціях, а саме: утраті їхнього значення, натомисть перетворення в номінацію, що акумулює кількісну міру вияву предметного денотата, номінованого залежним словом, найчастіше іменником: укр. *Юний друже, через книгу ти пізнаєш багато нового, незвичайного й прекрасного* (І. Цопа); англ. *I have sent so many memorials and petitions for my liberty* (J. Swift).

Водночас спостережено, що в кожній із зіставлюваних синсемантичних дієслівних систем наявні спеціалізовані (особливі) аналітичні експлікатори дієслівного синсемантизму, які є специфічними для однієї з мов і відсутніми (чи мають іншу формальну будову) в іншій. Зокрема, аналітичними експлікаторами дієслівного синсемантизму часто виступають іменні сполучення слів із прийменником *of* (в англійській мові) та безприйменниково-іменникові залежні словоформи в родовому відмінку (в українській мові). Взаємоконструктивні відношення ґрунтуються на залежності іменникових словоформ цих єдностей. Аналітизм таких експлікаторів визначає суттєва вагомість у плані змісту формально залежного елемента семантичної єдності (укр. I + Ірод – англ. N of N). Це виявляється також у структурно-семантичній необхідності (структурно-семантичній чи інформативній недостатності першого елемента єдності). У таких випадках змістовий центр єдності зміщено з першого елемента на другий (залежний): пор.: укр. *Світ мови оточує нас від народження. У безкрайому океані звуків неповторно звучить мелодія рідної мови* (А. Коваль) і англ. *Clearly, it's time someone gave you a bit of advice* (J. Rose); *Be so kind as to give me a glass of water; Roger gathered a hundred of stones and began to throw them* (A. Grey).

Отже, спрямованість процесуальної ознаки на предмет, номінована синсемантичним дієсловом, мислиться в широкому плані: йдеться про узагальнену субстанцію, мовне втілення якої є насамперед кількаслівним. У конструктивному синтаксисі таке явище кваліфікують «синтаксичним аналітизмом», «складеною (складною) формою вираження члена речення». Синтаксичний аналітизм цікавить нас як сукупність різних формальних засобів вираження елементів у семантичних єдностях, які через формалізацію можуть бути зіста-

лені для з'ясування явищ корелятивності синсемантичних дієслів на синтагматичній осі. Не можна, звичайно ж, не враховувати й того, що трапляються непоодинокі випадки, коли в дихотомії синтетизм / аналітизм експлікатора дієслівного синсемантизму включається одна з форм, зокрема, синтетична, на що впливає значення іменникової назви предметного денотата в поєднанні з дієслівною назвою процесуального: укр. *Цей готель може вмістити 500 гостей*; англ. *This hotel can accommodate 500 guests* (пор.: *Готель не може вміщувати гостя (відвідувача і т. д.)*; *The hotel cannot accommodate a guest, a visitor etc.*).

4) За особливостями *семантичних єдностей*, у яких здійснено компенсацію семантики синсемантичних дієслів, експлікатори корелятивності поділено на однопозиційні та кількопозиційні.

Однопозиційними експлікаторами корелятивності українських та англійських дієслів вважаємо такі непередикативні чи передикативні конструктивні одиниці (синтетичного чи аналітичного вираження), які заповнюють одну (єдину) сильну дієслівну позицію у структурі двохелементних семантичних єдностей, компенсуючи дієслівний синсемантизм.

Експлікатори корелятивності українських та англійських синсемантичних дієслівних систем у двохелементних семантичних єдностях є найбільш показовими насамперед щодо вияву їхніх кількісних репрезентацій в обох зіставлюваних мовах. Такими є іменникові, займенникові та прислівникові експлікатори.

Найчисленнішими з-поміж синсемантичних українських, як і англійських дієслів, є дієслова, синтагматика яких виявляється в обов'язковій сполучуваності з безприменниковими формами іменників. У такий спосіб утворюються двохелементні семантичні єдності типу: укр. *виготовляти продукцію, розробляти план; розв'язувати проблему, пекти хліб, готувати сніданок, відстоювати незалежність, збирати врожай, поважати батьків, цінувати довіру, розповсюджувати інформацію, косити траву*; англ.: *to make machines, to love a woman, to stop a bus, to learn English, to lead a demonstration, to know literature, to kill one's enemy, to interrupt the speaker, to improve the situation, to hold a spoon, to hurry the children, to imitate one's father, to grow a bread, to grind coffee, to greet a delegation etc.*

У двохелементних семантичних єдностях відбувається компенсація синсемантизму таких дієслів, реалізуються семантико-синтаксичні відношення об'єктності, а також реалізуються умови для створення обов'язкових безприменниково-іменникових (займенникових) компонентів формально-синтаксичної структури речення. Водночас двохелементні семантичні єдності розмежовує морфологія обов'язково залежного від дієслова слова (сполучення слів чи словосполучення). У такий спосіб було виділено моделі (форми), які репрезентують кореляцію непередикативних експлікаторів у системі синсемантичних дієслів української та англійської мов:

а) безприменниково-іменникові словоформи: укр. *Хурделиця плела навколо холодні **сімі*** (М. Стельмах); англ.: *I heard **a noise** behind me* (J. Swift).

б) применниково-іменникові словоформи: укр. *Хто переступає **через людей, через їхні могили, через їхні сльози, той переступить і через увесь світ*** (П. Загребельний); англ.: *I walked **towards the northeast coast*** (J. Swift).

в) займенникові, які у переважній більшості випадків, утворюючи з дієсловами двохелементні семантичні єдності, що являють собою дієслівно-займенникові сполучення, корелюють із відповідними займенниковими назвами в усіх розрядах займенників, виявляючи при цьому деякі розбіжності, що їх детермінує граматичний лад кожної із зіставлюваних мов. У межах займенникових розрядів виявлено корелятивні спроможності експлікаторів дієслівного синсемантизму в безприменникових формах займенників:

– особових (укр. *мене, мною, тебе, його, їм, її, нею, нас, нами, вас, вами, їх*, англ. *me, you, him, her, it, us, them*): укр. *Учитель мій. Як ми **тебе** любили, як слухали в полоні юних яворів* (В. Сосюра); англ. *You can't find **him** these days* (M. Twain); *I didn't know, at first, that he's recognized **me*** (D. Hill).

– зворотних, питальних, відносних, неозначено-особових, заперечних, означальних, співвідносних із іменниками, уживаними в придієслівних позиціях при синсемантичних дієсловах. Специфіка таких експлікаторів у ролі корелятивних одиниць предметних субстанцій, які в структурі речення виступають, подібно до іменників у безприйменникових чи прийменникових формах займенників відповідного розряду: укр. *себе, собою, собі, того, тому, тим, кого, кому, ким, чого, чим, нікого, нікому, нічого, абикого, абичого, когонебудь, чого-небудь, казна-що, казна-кого, хтозна-кого, хтозна-що, когось, комусь, чогось, чомусь, один одного, один одному* (+ прийменники разом із формами непрямих відмінків займенників); англ. *oneself, myself, yourself, himself, herself, itself, ourselves, yourselves, themselves, whom, what, that, some, something, anything, somebody, anybody, someone, anyone, none, nothing, nobody, all, each, everybody, everything, both, each other, one another*: укр. *Раби – це нація, котра не має слова, тому ї не може захистити себе* (З газ.); *Кому ж ви служите, приручені Антеї, відірвані від матері-землі?..* (В. Симоненко); *Гарно того вчити, хто хоче все знати* (Н. тв.); *Я нічого не хочу від тебе, тільки б квітла ти в дзвоні доріг* (В. Сосюра); *Гроші втратив - нічого не втратив, совість втратив - усе втратив* (Н. тв.); англ. *You regards nobody; What does this package contain?* (M. Magorian); *Who are you waiting for here?* (J. Yeovil); *How can you sit there, and say nothing?* (D. Lodge); *This man would want to know everything, would delve and dig, and not be satisfied with surface explanations* (J. Neil); *I think you can trust everyone here* (M. Munn). В українській мові трапляються випадки вживання зворотного займенника себе в давальному відмінку (собі), який не можна вважати корелятивним експлікатором деяких українських та англійських синсемантичних дієслів, оскільки він у таких випадках позбавлений «зворотної» семантики і в структурі речення не виражає синтаксичної семантики об'єкта чи адресата. Покажемо це на прикладі дієслів укр. *згадувати* та англ. *to remember*: укр. *Доктор Рафалович мав бистре око і добру пам'ять, але не міг пригадати собі, щоб де-небудь і коли-небудь знав свого панка* (І. Франко); *Він пригадав собі навіть співанку, якої навчав його ... товариш* (І. Франко).

Окрему парадигму становлять експлікатори корелятивності в групі синсемантичних дієслів кількопозичійної природи (тих, які утворюють трьохелементні семантичні єдності). Такі експлікатори корелятивності українських та англійських синсемантичних дієслів виступають як непередикативні та передикативні конструктивні одиниці (синтетичного й аналітичного вираження), які заповнюють дві сильні дієслівні позиції у структурі трьохелементних семантичних єдностей, компенсуючи дієслівний синсемантизм.

В українській і англійських мовах виявлено доволі місткі групи синсемантичних дієслів, синтагматика яких включає не один (як у двохелементних семантичних єдностях), а щонайменше два конструктивних елементи, необхідні для реалізації значення синсемантичного дієслова на кшталт укр. *приносити* (що-н. кому-н.) – *приносити сестрі подарунок; розташовувати* (що-н. де-н.) – *розташовувати приладдя на столі; змащувати* (що-н. чим-н.) – *змащувати торт кремом; приєднувати* (що-н. до чого-н.) – *приєднувати училище до інституту; поєднувати* (що-н. із чим-н.) – *поєднувати навчання з роботою* і т.д.; англ. *to combine* (smth. with smth.) – *to combine good taste with real skin, theory with practice*; *to count* (smth. smb., smth.) – *to count him the best writer*; *to deal* (smb. smth.) – *to deal the boy a blow*; *to choose* (smb. smth.) – *to choose smb. a good apple*; *to declare* (smb. smth.) – *to declare him an invalid*; *to bring* (smth. from smth.) – *to bring the chair from the garden*; *to bring* (smb. into smth.) – *to bring smb. into the society of interesting men*.

Проблеми, пов'язані з формально-граматичною інтерпретацією таких структур, в україністиці розв'язують у ракурсі теорії синтаксичних зв'язків, зокрема сильного керування (І. Вихованець, А. Загнітко), структуралізації відмінкових парадигм іменників (І. Вихованець, М. Плющ, К. Городенська), спроможності повнозначних слів (дієслів) номінувати розчленовані процесуальні денотати (Н. Іваницька), функціонування кількавалентних предикатів (О. Леута). Спираючися на результати, отримані при застосуванні методики елімінавання, вчені доводять облігаторність обох залежних від дієслова словоформ у

структурах трьохелементних семантичних єдностей із синсемантичними дієсловами, а отже, участь залежних від дієслова форм в утворенні обов'язкових придієслівних компонентів (Й. Андерш, Н. Іваницька). У лінгворусистиці, як відомо, послуговуються теорією елементарних реченнєвих моделей, зокрема дієслівної будови (Н. Шведова, Г. Золотова та ін.). У лінгвогерманистиці дослідникам за методичне підґрунтя правлять здебільшого теорії структуралістів, пов'язані з постійним прагненням адекватно інтерпретувати структуру речення у вигляді його складників (членів речення, безпосередніх складників та ін.) (Н. Авілова, В. Адмоні, І. Арнольд, Л. Белєхова, М. Блох, Л. Іофік, В. Касевич, Г. Почепцов, Г. Сильницький, Т. Чугаєва, Z. Harris, Ch. Hockett, K.L. Pike, W. Schmidt та ін.).

Проаналізовані (за словниками) синсемантичні дієслова, а також відібрані з реченнєвих структур дієсловоформи (що значно розширило список таких дієслів), які здатні утворювати трьохелементні семантичні єдності, дали змогу виявити систему експлікаторів корелятивності в українських дієслівних системах цього типу. Як і в синсемантичних дієсловах у складі двохелементних семантичних єдностей, експлікаторами корелятивності в аналізованих структурах обох мов виступають непередикативні та передикативні одиниці в різних варіантах їхньої внутрішньомовної співвіднесеності.

Онтологія таких експлікаторів загалом є ідентичною для дієслівних номінацій обох мов. Усі дієслова цього типу номінують *розчленовані* процесуальні денотати. Своєрідність таких дієслів, на відміну від синсемантичних дієслів у двохелементних семантичних єдностях, стосовно їхньої онтологічно-денотативної природи полягає в тому, що в номінаціях процесуальних денотатів беруть участь синсемантичні дієслова спільно із двома обов'язковими конструктивними (синтаксичними) елементами, що в сукупності виражають такий розчленований денотат: пор. укр. *Той нехай собі плаче, хто **човен** неповний **воді доручив**, хто вийшов в дорогу темньої ночі* (Леся Українка) – трьохелементна семантична єдність ***доручив човен воді*** номінує розчленований денотат дієсловом ***доруча-ти*** та обов'язково залежною від нього іменниковою словоформою в знахідному відмінку ***човен*** та іменниковою словоформою в давальному відмінку ***воді***; англ. *My doctor **ordered me a holiday*** (С. Райнер) – трьохелементна семантична єдність ***ordered me a holiday*** номінує розчленований процесуальний денотат дієсловом ***to order*** й обов'язково залежною від нього займенниковою словоформою ***me*** з адресатним значенням та іменниковою словоформою ***a holiday*** з об'єктним значенням.

Відбір (за словниками та за реченнєвими зразками) синсемантичних дієслів, здатних утворювати трьохелементні семантичні єдності, проводився за синтагматичними ознаками, які так чи інакше засвідчують словникові маркери, та за методикою елімінування частин реченнєвої структури. Так, наприклад, українське дієслово *давати* (*дати*) відносимо до синсемантичних, здатних утворювати трьохелементну єдність, за позначками його в словниковій статті (*давати* *що-н. кому-н.*), додатково аналізуючи його в реченні на кшталт укр. *Дай серцю волю – заведе в неволю* (Панас Мирний). Те ж саме англ. *to give* (*smb. smth. / smth. to smb.*) - *He **gave the scientist instructions*** (S. McDonald).

На відміну від умов творення й особливостей вияву в реченнях нульових експлікаторів корелятивності в двохелементних семантичних єдностях, у аналізованих структурах цього типу нульові експлікатори корелятивності є, по-перше, нечастим явищем, а по-друге, мають обмежені синтаксичні умови. Такі умови загалом утворює структура неповного речення із пропущеним одним із його обов'язкових придієслівних компонентів: англ. *It is a secret, and if I tell you, you must tell me yours* (L. Alcott) – розчленований процесуальний денотат виражає семантична єдність *tell you a secret*, у якій пропущена частина *you*; (укр. *Кропіть життя дощем, а не сльозами* (М. Стельмах) – розчленований процесуальний денотат виражає семантична єдність *кропіть життя дощем*, у якій разом із дієслівною номінацією пропущена його частина *життя*.

Крім формальних ознак, за якими проводився розподіл і досліджувались особливості корелятивності експлікаторів синсемантичних дієслів української та англійської мов, до уваги бралася також їхня синтаксична семантика. Через те що експлікатори дієслівного

синсемантизму, зокрема в непередикативних виявах, виступають обов'язковими придієслівними компонентами формально-синтаксичної структури речення, їхню синтаксичну семантику обмежуємо семантикою об'єктного та обставинного компонентів. Примітно, що майже 90% усіх проаналізованих українських та англійських дієслів у трьохелементних семантичних єдностях виявили приблизно однакову синтагматику щодо обов'язкових сполучуваностей із непередикативними одиницями чи реченнями (передикативними одиницями) з об'єктною чи обставинною семантикою.

На основі виражальних можливостей цієї семантики видається можливим розмежувати морфологічні типи експлікаторів корелятивності у трьохелементних єдностях, утворених синсемантичними дієсловами в обох зіставлюваних мовах. Зокрема, було виокремлено такі експлікатори, що репрезентують кореляцію в системі синсемантичних українських та англійських дієслів у трьохелементних семантичних єдностях:

а) два безприйменникові іменники: укр. *Студентського боргу не встиг він повернути Стусу* (М. Каменюк); *І він розповів юнакові притчу про птицю* (В. Шевчук); *Чайки плачуть над морем - море солями солять* (І. Драч); *А хіба ж не продемонстрував він читачам свій талант!* (І. Драч); *Павине пір'я блищало й миготіло, а золотий кружок парчі на чорних носах сявав і надавав красу тонким чорним бровам* (І. Нечуй-Левицький); англ. *He gave the child **oply** **one** **apple**; I gave **David** **a** **book**;*

б) безприйменниковий іменник + прийменниковий іменник: укр. *От поїхала вона на розгледини, випросила у сусіда кобилу й санки* (Г. Тютюнник); *Щоб пристосувати зміст освіти до можливостей дитини, треба насамперед удосконалити й оновити його* (З газ.); *А справжня слава – це прекрасна жінка, що на могилу квіти принесе* (Л. Костенко); *Неначе нелюди зухвалі, аби зневажити образ людини, античну статую укрили брудом і лахміттям* (О. Довженко); англ. *Just a few days ago the couple **posted** a Christmas present **to** their **daughter** which will arrive in South Africa in the next week* (<http://bnc.bl.uk/saraWeb.php?qy=posted>); *There is also a lot of humbug associated with campaigns to preserve the **minds** of children **from** **pollution*** (S. Lamont); *I released this **man** **from** **the** **tomb*** (M. Hodgkinson); *He was the kind of man who would have sold his **suspicious** **for** **money*** (M.J. Staples); *I applied my **face** **to** **the** **window*** (J. Swift); *They sent **letters** **to** **the** **council's** **private** **meeting** to try to block her return* (R. Black); *He threw his **briefcase** **onto** **the** **floor**, into the corner, and with all his force he slammed his door behind him* (P. Davies); *The mother, who attracted and welcomed happy young **men** **to** **the** **house**, was a little put out by Edwy's rather shy and serious manner* (G. Thomas); *Already we provide **magazine** **with** **material** for his books programme on LBC, and **we** **have** **supplied** both **BBC** and **ITV** **with** **charts** for networked shows, notably 'The Write Stuff' and 'Saturday Live'* (<http://bnc.bl.uk/saraWeb.php?qy>); *This bastard stuck **a** **knife** **into** **me*** (J. Curtis); *I just threw the **pieces** **in** **the** **waste** **basket*** (J. Salinger); *He put the **bible** **under** **the** **sofa*** (R. Stevenson); *My mother engraved this **rule** **on** **my** **memory*** (N. Bawden);

в) безприйменниковий іменник + безприйменниковий займенник: укр. *Навчай розуму інших - сам навчишся* (Н. тв.); *Сковорода справді не проповідував ніколи перед юрбою: він ретельно добирав собі слухачів, щоб бути почутим* (В. Бойко); *Чим я маю привернути серце милої, – не знаю* (Леся Українка); *Кому се ти плетеш віночки, красо моя* (Леся Українка); *Навіть того, чиє життя минає в небі, цей степ вражає своїм безмежжям, блиском, сліпучістю* (О. Гончар); *Я тобі вручаю теза мого творіння* (М. Каменюк); *Напою тебе березовим соком, засиню до тебе пролісками* (О. Гончар); *Зараз нам допомагають шефи комп'ютерами, меблями* (З газ.); англ. *In my younger my father **gave** **me** **some** **advice*** (F. Fitzgerald); *If I were you, I'd write **him** **an** **apology**, sir* (L. Alkott); *I tell **you** **the** **truth*** (R. Stevenson); *I told **her** **all** **the** **story** of my sad childhood* (Ch. Bronte); *They can't **send** **him** **to** **college*** (M. Brogden); *Do you think she'd be offended if we offered to lend **her** **a** **dress** for Thursday?* (L. Alkott);

г) безприйменниковий іменник + прийменниковий займенник: укр. *Він щосили кине каменюку в них та й тікати* (О. Донченко); *То ж, поселившись в них, вони з часом при-*

тягнули до себе інших **вірників** (<http://ave-maria.comyr>); англ. *I threw the ball to him and he caught it; The teacher distributed the books among us; I applied my face to him* (J. Swift); *Can I entrust the task to you; He took from her in silence the passport, the international driver's licence and Mrs Fanshawe's letter* (R. Rendell);

г) прийменниковий іменник + безприйменниковий займенник: укр. *Подружжя і гадки не мало запрошувати їх до хати* (В. Малик); *Понаставляли на стіл усього* (І. Ле); *I will add it to the account when you leave, he murmured* (P. Wilson); *We take it from our dish in the proper place* (В. Пум); *...but you can lend it to Laurie on the nights you're not using it.* (<http://bnc.bl.uk/saraWeb.php?qy=lend>);

д) безприйменниковий займенник + безприйменниковий займенник: укр. *Передайте це їм та й мікайте* (В. Шевчук); *I've heard the Reason, and I'll tell it you* (R. Greene); *I'll give it them, can't promise more than that* (G. Seymour);

е) безприйменниковий займенник + прийменниковий займенник: укр. *Страшні слова, коли вони мовчать, коли вони зненацька причаїлись, коли не знаєш, із чого їх почать, бо всі слова уже були чужими* (Л. Костенко); *Тоді господь відвів мене від нього* (І. Нечуй-Левицький); *Гарний закон, гарний. Тільки не адаптуєш його до цього* (З газ.); англ. *He endeared himself to everyone; He kept me with him all the time* (M. Twain); *The dealt has taken her from him* (N. Bawden); *«What did you say to him?» asked Mr. March* (L. Alcott); *I'll just tell you about this* (J. Salinger); *I fought it from them* (R. Stevenson);

є) безприйменниковий іменник + інфінітив: укр. *На другий день батько просив сина вивезти косарям обід* (І. Нечуй-Левицький); *Методи генетичної інженерії дозволили ученим здійснити синтез деяких білків у промислових кількостях* (З журн.); англ. *He tried to make the daughter understand* (P. Wiat); *Dare I ask the man to explain* (Ch. Dickens); *Yes, sir. Your honour told me to call you* (Ch. Dickens);

ж) безприйменниковий займенник + інфінітив: укр. *Дід-провідник зупинився, наказав усім залазити в комиші* (М. Коцюбинський); *Хто ж дозволить вам так не поважати закон?* (З газ.); *Цілу ніч нам не давали заснути солов'ї* (В. Сосюра); англ. *I asked her to move somewhere* (R. Black); *I say that the greatest tragedy in the world today is that God had made man in his image and made him to worship him, made him to play the harp of worship before the face of God day and night...* (C. Cleverly).

Певну невідповідність в українській та англійській мовах виявляють експлікатори в трьохелементних семантичних єдностях, якщо компенсатором дієслівного синсемантизму виступає інфінітивна форма дієслова і в англійському реченні займає позицію абсолютно-го кінця речення: англ. *When he gets back, tell him to wait* (G. Cross) – укр. *Коли він повернеться, скажи йому, щоб почекав.* – *Коли він повернеться, попроси його почекати.* В аналізованих реченнях експлікація корелятивності є неповною, оскільки англійській конструкції з Complex Object **him to wait** відповідають українські експлікатори – безприйменниковий займенник у знахідному відмінку *його* та об'єктний інфінітив *to wait*, як і трьохелементна семантична єдність із підрядним з'ясувальним реченням *щоб почекав* (скажи йому (що?); попроси його (про що?) – **щоб почекав**).

Експлікаторами корелятивності синсемантичних дієслів у трьохелементних семантичних єдностях української та англійської мов часто бувають також предикативні конструкції, які, виражаючи окремі ситуації, своєрідно «вписуються» в синтаксичну парадигму складного (складнопідрядного) речення в ролі підрядного з'ясувального. Саме на «з'ясувальності» ґрунтуються виражальні (мовні) особливості розчленованого процесуального денотата, стрижневим елементом у відповідних конструкціях яких є синсемантичне дієслово: укр. *Всі мудреці вчать нас, як треба жити в світі, й жоден не вміє того сам* (Ю. Мушкетик); *Книжки все мені давали, все, в чім відмовляло життя* (С. Собко); англ. *You must pay me what you owe; «Oh, tell us what they are», - cried Meg, who sat beside him* (L. Alcott); *This story shall draw a conclusion from it and at the same time show us that the promise is incorrect* (O. Henry); *I'd already told her father who it was* (J. Salinger).

У такий спосіб аналіз дієслів (усі вони є синсемантичними) української та англійської

мов, які виявили здатність утворювати трьохелементні семантичні єдності, засвідчує, що українські та англійські дієслівні системи володіють комплексом формальних ознак, що можуть слугувати формальними експлікаторами корелятивності таких систем.

5. За *вичерпністю основних диференційних ознак* експлікатори корелятивності поділяємо на повні, часткові та некорельовані.

Повними експлікаторами корелятивності вважаємо ті, що засвідчують корелятивність систем, категорій, мікрокатегорій чи окремих дієсловоназв за визначеними семантичними та формальними ознаками дієслівної категорії «процесуальність». Типовими в цьому плані виступають однослівні номінації процесуального денотата, об'єднані категорійною спільністю дієслівної категорії «процесуальність»: укр. *відпочивати* – англ. *to rest* (однослівні вираження нерозчленованого денотата мікрокатегорій «стан – фізіологічний стан» субкатегорії «процесуальність – стан»); укр. *полірувати* (що-н.) – англ. *to polish* (smth.) (однослівні вираження розчленованого денотата мікрокатегорії «дія – створення об'єкта» субкатегорії «процесуальність – дія»).

Неповними експлікаторами корелятивності вважаємо експлікатори, які засвідчують корелятивність систем, субкатегорій, мікрокатегорій чи окремих дієсловоназв за кількома визначеними семантичними чи формальними ознаками дієслівної категорії «процесуальність».

Отже, у формальному макрокомпоненті дієслівної категорії «процесуальність» параметричну характеристику «експлікація корелятивності» можуть увиразнювати описані вище ознаки. Кожна з них своєрідно характеризує експлікацію корелятивності в зіставлюваних системах синсемантичних українських та англійських дієслів, як і в кожній окремо взятій парі номінацій спільного розчленованого процесуального денотата. Як усі вище зазначені характеристики, так і частина з них можуть слугувати диференційними параметрами розмежування дієслівних класів щодо визначення відповідних категорій універсальної дієслівної категорії «процесуальність».

Однією з ознак корелятивності дієслів української та англійської мов вважаємо «вичерпність ознак корелятивності» (термін автора). Суттєвим показником при цьому виступають параметричні характеристики обох аспектів (макрокомпонентів) категорії «процесуальність» (семантичний та формальний). У такий спосіб абсолютно корелятивними вважаємо дієслова обох мов, які виражають спільну категорію (категорійне значення) семантичного макрокомпонента процесуальності і мають ідентичні експлікатори корелятивності формального макрокомпонента дієслівної категорії «процесуальність».

Так, наприклад, абсолютну корелятивність виявляють дієсловоназви: укр. *кашляти* і англ. *to cough*, які виражають мікрокатегорію «стан – фізіологічний стан», мають нульову форму експлікації семантики (є автосемантичними дієсловами); укр. *гострити* і англ. *sharpen* (knife) – виражають категорію «дія – створення об'єкта», мають спільні формальні параметри: синсемантизм, непередикативність експлікаторів у структурі двохелементних семантичних єдностей в обох зіставлюваних мовах.

Отже, суттєвою параметричною характеристикою об'єднання (групування) корелятивних пар українських та англійських дієслів є еквівалентність зовнішніх (формальних) показників дієсловоформ обох мов та їхніх внутрішньосемантичних ознак (тотожність експлікованих формальних засобів у межах тієї самої мікрокатегорії дієслівної категорії «процесуальність», напр., пор: укр. *руйнувати* – англ. *to damage* (однослівні словесні номінації синсемантичні дієслова, які повністю корелюють як засоби вираження мікрокатегорії «дія – деструктивна дія»). Така експлікована (формальна) ознака у її функціональній (категорійній) обмеженості об'єднує українські дієслова: *нівечити, калічити, партачити, тринькати, марнувати, засмічувати, забруднювати* та ін. та англійські *to spoil, to ruin, to destroy, to cripple, to dirty* etc в одне лексико-семантичне поле, в якому відповідні лексеми як номінації процесуальних денотатів утворюють корелятивні пари з найвищим ступенем корелятивності.

За ознакою «вичерпність ознак» семантичного та формального макрокомпонентів ка-

тегорії «процесуальність» прояви кореляції маємо підстави розмежувати на: повну кореляція, неповну (змішану) кореляцію та відсутню кореляцію.

За сукупністю ознак семантичного та формально-граматичного макрокомпонентів дієслівної категорії «процесуальність» повністю корельованими вважаємо:

а) дієслівні номінації нерозчленованих процесуальних денотатів, на означенні яких можуть спеціалізуватися конституенти більшості ЛСП виокремлених мікрокатегорій у межах субкатегорій «процесуальність – дія», «процесуальність – стан» та «процесуальність – відношення», із виразною векторністю на субкатегорії «процесуальність – стан» та «процесуальність – дія», напр.,: укр. *боліти* і англ. *to ache*; укр. *появлятися* і англ. *to appear*; укр. *сваритися* і англ. *to argue*; укр. *прокидатися* і англ. *to awake*; укр. *гнути* і англ. *to bend*; укр. *кусатися* і англ. *to bite*; укр. *хвастатися* і англ. *to boast*; укр. *кипіти* і англ. *to boil*; укр. *дихати* і англ. *to breathe*; укр. *горіти* і англ. *to burn*; укр. *скаржитися* і англ. *to complain*; укр. *кашляти* і англ. *to cough*; укр. *кричати* і англ. *to cry*; укр. *танцювати* і англ. *to dance*; укр. *зникати* і англ. *to disappear* etc.;

б) дієслівні номінації розчленованих денотатів, які утворюють корелятивні пари у двох-елементних семантичних єдностях з експлікаторами синсемантизму дієслів безприменовими іменниковими / займенниковими словоформами: укр. *калькувати* (що-н.) і англ. *to calculate* (smth.); укр. *кантувати* (що-н.) і англ. *to edge* (smth.); укр. *годувати* і англ. *to feed* (smb.); укр. *гострити* (що-н.) і англ. *to sharpen* (smth.); укр. *госпіталізувати* (кого-н.) і англ. *to hospitalize* (smb.); укр. *кликати* (кого-н.) і англ. *to call, to invite* (smb.); укр. *формувати* (що-н.) і англ. *to form* (smth.); укр. *святкувати* (що-н.) і англ. *to celebrate* (smth.) etc.;

в) дієслівні номінації розчленованих процесуальних денотатів, які утворюють корелятивні пари в трьохелементних семантичних єдностях із корельованими непередикативними експлікаторами семантичних дієслів: укр. *забороняти* (кому-н. + інф.) і англ. *to forbid* (smb. + inf.); укр. *розподіляти* (що-н. між ким-н.) і англ. *to distribute* (smth. between smb.); укр. *відправляти, відряджати* (кого-н. + куди-н.) і англ. *to direct* (smb. + somewhere); укр. *присвячувати, посвячувати, віддавати* (що-н. чому-н, кому-н.) і англ. *to devote* (smth. to smth./smb.); укр. *заривати, закопувати* (що-н. в що-н.) і англ. *to deposit* (smth. in/into smth.); укр. *вітати* (кого-н. із чим-н.) і англ. *to congratulate* (smb. on smth.) etc.;

г) дієслівні номінації розчленованих процесуальних денотатів, які, крім однослівної еквівалентності дієслівних словоформ, виявляють ізоморфізм у займенникових словоформах: укр. *воювати* (з ким-н., проти кого-н.) і англ. *to fight* (with smb., against smb.); укр. *вплітати, уплітати* (що-н. у що-н.) і англ. *to plait* (smth. into smth.);

г') дієслівні номінації з елементами «насиченої» кореляції. Така кореляція властива дієслівним рядам, елементи яких виражають спрямовану дію, спеціалізацію якої забезпечують імпліковані семи, що до певної межі «зближують» синонімію обох мов: укр. *баритися, відкладати, уповільнювати, зволікати, затримуватися* і англ. *to linger, to tarry, to delay* (імплікована ознака «уповільнення» (про час));

д) дієслівні номінації в зіставлюваних групах, наприклад, у зіставленні семантичного українського дієслова з синонімічним рядом українських дієслівних відповідників словоформам із тотожними непередикативними експлікаторами синсемантизму: укр. *сміятися* (над чим-н., над ким-н.) у значенні 'кепкувати, насміюватися, глузувати' і англ. *to laugh* (at smth./smb.), *to ridicule* (at smth./smb.), *to mock* (at smth./smb.), *to scoff* (at smth./smb.), *to jeer* (at smth./smb.), *to rail* (at smth./smb.), *to deride* (at smth./smb.), *to flout* (at smth./smb.), *to gibe* (at smth./smb.), *to sneer* (at smth./smb.) etc.

Закономірно простежується кореляція українських дієсловоформ із префіксом **до-** з однотипними описовими англійськими конструкціями: «дієслово генералізованої семантики *to finish + Ving*»: укр. *договорювати* і англ. *to finish speaking*; укр. *додруковувати* і англ. *to finish printing*; укр. *дожинати* і англ. *to finish reaping*; укр. *доїдати* і англ. *to finish eating*; укр. *доламувати* і англ. *to finish breaking*; укр. *домивати* і англ. *to finish washing*; укр. *домальовувати* і англ. *to finish painting*; укр. *дочитувати* і англ. *to finish reading*; укр. *добудовувати* і англ. *to finish building*. До корельованих дієслівних пар належать обсягові групи

префіксованих українських та англійських дієслів із корельованими префіксами: укр. **від-** / англ. **un-** (укр. *відчіпляти* і англ. *to unplug*); укр. **роз-** / англ. **un-** (укр. *розмотувати* і англ. *to uncoil*); укр. **пере-** / англ. **re-** (укр. *переписувати* і англ. *to rewrite*). При цьому вагоме місце посідають повністю корельовані ряди дієслівних префіксальних словоформ, які, зберігаючи формальну еквівалентну експлікацію корельованості префіксами, обіймають також ту саму функціональну сферу щодо тотожного вираження спільної категорії, а особливо мікрокатегорій процесуальності. Приміром, було зафіксовано такі корелятивні пари префіксальних дієслів: укр. *відшпилювати* і англ. *to unrip*; укр. *відклеювати* і англ. *to unstick*; укр. *відстібати* і англ. *to unstrap*; укр. *роздягати* і англ. *to unclothe*; укр. *розтискати* і англ. *to unclench*; укр. *розпорювати* і англ. *to unrip*, синсемантичні дієсловоформи яких виражають мікрокатегорію «дія – деструктивна дія».

Цю функціональну спільність як *t.c.* доповнює також спільність формальна, посилюючи в такий спосіб міжмовну корелятивність дієсловоформ: пор.: укр. *переробляти* і англ. *to reprocess*; укр. *перемощувати* і англ. *to refloor*; укр. *переобладнувати* і англ. *to reequip*; укр. *перепланувати* і англ. *to replan*, укр. *пересортувати* і англ. *to reassort*. Високий ступінь повної кореляції зазначених попереду українських та англійських словоформ забезпечено: виявленим ізоморфізмом кожної пари префіксів (укр. **пере-** / англ. **re-**) та категорійно-процесуальною спільністю – належністю до мікрокатегорії «дія - створення об'єкта», у межах якої виділено диференційну ознаку «повторення».

Повну формальну корельованість виявляють синсемантичні українські дієслова з префіксом **за-** із імплікованою в їхній структурі семою «знаряддя, спосіб» із англійськими синсемантичними дієловами, які утворюють трьохелементні семантичні єдності (дієслово + що-н. + чим-н.), у яких імплікована сема українського дієслова постійно корелює із прийменниково-іменниковою словоформою англійської конструкції: пор.: укр. *закрашувати* 'покривати фарбою' і англ. *to paint with*; укр. *закривавлювати* 'залити, забризкувати кров'ю' і англ. *to stain with (blood)*; укр. *запудрювати* 'покривати пилом' і англ. *to powder with (dust)*; укр. *заледеніти* 'покрити льодом, кригою' і англ. *to cover with (ice)*; укр. *замащувати*, *замазувати* (чимось) і англ. *to stick with (putty)*.

Спостережено й інші кореляції імплікованих у дієсловах сем однієї мови з позадієслівними експлікаторами таких сем в іншій мові, напр.: укр. *зазубрювати* (імплікована сема «не думаючи») і англ. *to learn mechanically*, укр. *попрацювати* (імплікована сема «певний час») і англ. *to work a little*.

Змішаний тип кореляції експлікаторів синсемантизму представлений назвами номінацій спільного процесуального денотата з відмінностями в зіставлюваних мовах щодо структури номінації процесуального денотата, зокрема:

а) синтетичного (однослівного) вираження в українській мові – аналітичного (кількаслівного) в англійській мові: укр. *авансувати* і англ. *to pay in advance*; укр. *важити* (*мати певну вагу*) і англ. *to have a weight*, укр. *викрикувати* і англ. *to cry out*, укр. *настоювати* 'залишивши що-небудь рідиною чи помістивши щось в рідину, дати можливість постояти, щоб утворити напій' і англ. *to make liquor etc.*;

б) аналітичного (найчастіше двоскладного) вираження в українській мові – синтетичного (однослівного) в англійській: англ. *to hollow* (←n. *to hollow* – яма, порожнина) і укр. *видовбувати* (*яму*); англ. *to coop* (←n. *to coop* – курник, клітка для птиці) і укр. *саджати в курник*; англ. *to fold* (←n. *to fold* – загорожа, кошара) і укр. *заганяти в кошару*; англ. *to hire* (←n. *to hire* – наймання, прокат) і укр. *наймати*, *брати напрокат*. Таку кореляцію мають українські відповідники англійських дієслів, утворених від іменників із імплікованими в їхню структуру відповідними семами;

в) синтетичного (префіксального) вираження в однослівних українських дієслівних номінаціях – двослівних англійських дієсловоназвах із обов'язковими «супроводами» основних дієсловоформ відповідними постфіксами, здебільшого обставинного значення: укр. *відпихати* і англ. *to push away (off, back)*; укр. *відплачувати* і англ. *to pay back*; укр. *віддерувати* і англ. *to bite (to draw) off*, укр. *віддалятися* і англ. *to move away*, укр. *віджартовува-*

тися і англ. *to laugh off*; укр. *відкопувати* і англ. *to dig away (out, off, down)*; укр. *загинатися* і англ. *to turn down*; укр. *заглажувати* і англ. *to smooth down*, etc.;

г) синтетичного (префіксального) вираження в однослівних українських дієслівних номінаціях – у кількаслівних номінаціях синсемантичних дієслів розчленованих процесуальних денотатів. Так, наприклад, українські дієсловоназви (автосемантичні дієслова) з морфемною структурою, що включає префікс *по-* та суфікси *-а/-і* корелюють із відповідними англійськими дієсловами, що їх обов'язково «супроводжують» структури обставинної (темпоральної) семантики *for a while*: укр. *пошуміти* і англ. *to noise for a while*. Українські ж дієсловоназви (також автосемантичні дієслова) з морфемною структурою, що включає префікс *по-* та суфікс *-ува*, корелюють із відповідними англійськими дієсловами із обов'язковими експлікаторами їхньої семантичної структури також обставинної (темпоральної) семантики *a little, for some time*: укр. *почесати (що-н.)* і англ. *to scratch (smth) a little*.

У корелятивних парах номінацій процесуальних денотатів у випадках змішаного типу кореляцій аналітичні форми вживання в системі англійських виражень зафіксовано у сфері всіх субкатегорій категорії «процесуальність»: укр. *попрацювати* і англ. *to work some time, a little* (укр. синтетична форма корелює з англійською аналітичною формою – виражають субкатегорію «процесуальність – дія»; укр. *посумувати* і англ. *to be sad for some time* (укр. синтетична форма корелює з англійською аналітичною формою – виражають субкатегорію «процесуальність – стан»); укр. *поігнорувати* і англ. *to ignore some time* (укр. синтетична форма корелює з англійською аналітичною формою – виражають субкатегорію «відношення – ставлення»). Або пор.: укр. *покрапати* і англ. *to drop a little*; укр. *помучитися* і англ. *to suffer for a while*; укр. *покопати* і англ. *to dig a little (for a while)*; укр. *поколисати (поколухати)* і англ. *to swing for a while*. Процесуальна ситуація в таких українських дієсловах у їхній загальній масі оцінюється мовцем з погляду кількісного вияву їхньої інтенсивності. Дієслівні лексеми в оцінних способах дієслівної дії увиразнюють префіксально-суфіксальні (нерідко і постфіксальні **-ся**) словотворчі форманти в межах видових протиставлень.

Усім українським дієсловам, маркованим додатковими аспектуальними семами, що вказують на неодноразове виконання дії через певний інтервал (*покашлювати*), недостатню інтенсивність дії (*накульгувати*), недостатню інтенсивність супровідної дії (*прихвалювати*), та надмірно ускладнену дію (*вильохкувати*), властивий змішаний тип корелятивності з відповідними дієслівними номінаціями в англійській мові. При цьому корелюють синтетичні українські дієсловоформи з аналітичними номінаціями відповідних денотатів англійської мови. Загальну ознаку «інтенсивність» в українських дієсловах виражають префікси **по-, на-, при-, під-, ви-** та суфікси **-ува, -а, -ову** в конкретних поєднаннях у межах похідних дієсловоформ. Натомість цю процесуальну дієслівну ознаку (інтенсивність) в англійських номінаціях виражають аналітичним способом (за допомогою прислівникових утворень, що так чи інакше відтворюють сему «інтенсивність»: *a little, for a while, for some time*): укр. *побурчати* і англ. *to grumble a little*; укр. *поголодувати* і англ. *to starve for some time*; укр. *покопати (що-н.)* і англ. *to dig (smth.) for a while*. У такий спосіб виявляється змішаний тип корелятивності. Експлікаторами корелятивності в цьому випадку виступають афікси в українських дієсловах та непередикативні прислівникові конструкції англійської мови.

Некорельованість у системі українських та англійських дієслів простежено в дієслівних номінаціях із лакунарністю найменувань в одній із зіставлюваних мов, зумовленою більшою мірою позалінгвальними чинниками. Хоча і в таких випадках можна виявити певні закономірності, зокрема:

а) лакунарні дієслівні одиниці однієї мови із відсутніми корелятами іншої є денотативно зумовленими; вони є наслідком номінацій процесуальних онтологічно зумовлених денотатів, що відтворюють виробничі, ментальні чи психічні реальності носіїв мови, специфіку їхньої самобутності як укр. *зурочувати (зурочити)* 'за народними уявленнями особливим, магічним поглядом накликати нещастя, хворобу на кого-небудь, завдати шкоди кому-

небудь, чому-небудь' і англ. □; укр. *кумувати* 'брати участь в обряді хрещення дитини, стати кумом чи кумою її батьків' і англ. □ та под.;

б) відсутність кореляції, спричинена лакунарністю, найчастіше простежується в системі синсемантичних префіксальних дієслів української мови (укр. *залюднювати* і англ. □);

в) відсутність корелятивності найменувань процесуальних денотатів у багатьох випадках зумовлена імплікацією в семантичну структуру українських дієслів додаткових денотативних сем, здебільшого несубатанційної природи, які в англійській мові не знаходять внушньодієслівного «вираження» і до певної межі можуть бути відтворені позадієслівними засобами (найчастіше прислівниковими чи прийменниково-іменниковими словоформами), пор., напр., укр. *закарлючувати* і англ. □ ('*незвично вигинати*'); укр. *замолювати* (*єрїху*) і англ. *to atone (by prayer)*; укр. *зарубувати* і англ. *to kill (to chop) with an axe*; укр. *наклеювати* і англ. *to stick (with glue)*;

г) лакунарні відносно англійської мови українські дієслововживання, найчастіше співвідносні з англійськими узагальненими назвами із залежними від них спеціалізованими іменниковими словоформами, забезпечуючи в такий спосіб, із одного боку, компенсацію дієслівного синсемантизму, а з іншого, – утворення найменувань фразеологічної природи: укр. *замружувати очі, стуляти губи* і англ. *to close the eyes, to close the lips* (порівняймо вживання англійського дієслова *to close* в тотожних двохелементних семантичних єдностях: *to close a door, to close a window, to close blinds* etc.).

Отже, вибраний для зіставлення параметр (експлікатор корелятивності в системах дієслів) може бути охарактеризований ознаками, що так чи інакше виявляються в кожній мові, напр.: укр. *застібати* і англ. *to button* (укр. V / англ. V → синтетичний тип кореляції, повна корельованість: дієслова в обох мовах виражають те саме категорійне значення категорії «процесуальність» – «дію – створення об'єкта»); укр. *контрастувати* (з чим-н.) і англ. *to contrast (with smth.)* (укр. V / англ. V → синтетичний тип кореляції, повна корельованість: дієслова в обох мовах виражають однакове категорійне значення категорії «процесуальність» – «відношення – володіння»); укр. *надкушувати* і англ. *to bite a little* (укр. V / англ. V + прислівник → змішаний тип кореляції, повна корельованість: дієслова в обох мовах виражають однакове категорійне значення категорії «процесуальність» – «дія – деструктивна дія») і т.д.

У такий спосіб парадигми експлікаторів дієслівного синсемантизму в межах тих чи інших дієслівних лексико-семантичних парадигм, утворених відповідними мікрокатегоріями, як і субкатегорійні значення категорії «процесуальність», можуть слугувати одним із параметрів у процесі зіставного вивчення дієслівних систем української та англійської мов синсемантичної природи.

Література

- ВИНОГРАДОВ, В. В. (1972): Русский язык: (Грамматическое учение о слове): [учебн. пособ. для филол. спец. ун-тов]. М.: Высш. школа.
- ВИХОВАНЕЦЬ, І.Р. (1992): Нариси з функціонального синтаксису української мови. К.: Наук. думка.
- ГАК, В. Г. (1972): К проблеме семантической синтагматики. *Проблемы структурной лингвистики*, с 367-395.
- ГУЛЫГА, Е. В. (1967): Автосемантия и синсемантия как признаки смысловой структуры слова. *Научн. докл. высш. шк. Филолог. Науки*, №2. с 62-72.
- ЗАГНІТКО, А.П. (2011): Теоретична грамати́ка сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис. Донецьк: ТОВ «ВКФ «БАО».
- ЗОЛотова, Г. А. (1982): Коммуникативные аспекты русского синтаксиса. М.: Наука.
- ІВАНИЦЬКА, Н.Б. (2013): Двобічний зіставний аналіз української та англійської дієслівних систем: методика проведення. *Наукові праці: науково-методичний журнал. – Філологія. Мовознавство*, вип. 204, т. 216, с. 40-44.
- ІВАНИЦЬКА, Н.Б. (2014): Зіставне мовознавство в системі лінгвістичних дисциплін. *Нова філологія: зб. наук. праць*. Запоріжжя: ЗНУ, № 64, с. 220-225.
- ІВАНИЦЬКА, Н.Б. (2011): *Дієслівні системи української та англійської мов: парадигматика і синтагматика*. Вінниця: СПД Главацька, 2011.

- ІВАНИЦЬКА Н.Л. (1986): Двоскладне речення в українській мові. К.: Вища шк., 1986.
- ЛЕУТА, О.І. (2008): Структура і семантика дієслівних речень в українській літературній мові. К.: Такі справи.
- AARTS, B. & MEYER, C. (2006): The verb in contemporary English: theory and description. Cambridge University Press. 2006.
- DEFRANCO, B. (2015): Contrasting contrastive approaches. *Language in contrast*, 15, p. 1-3. URL: [https://doi: 10.1075/lic.15.1.01def](https://doi.org/10.1075/lic.15.1.01def)
- FILLMORE C.J., KAY P (2014): Construction grammar course book. Berkeley: University of California.
- HARTMANN, R. R. K. (1991): Contrastive linguistics and bilingual lexicography. *Woerterbuecher Dictionnaires. International Encyclopedia of Lexicography* / [ed. by F. J. Hausmann]. De Gruyter, p. 2854-2859.
- KONING, E. (2012): Contrastive linguistics and language comparison. *Language in contrast*, #2, p. 3-26.

Профіль автора:

Іваницька Ніна Лаврентіївна
Доктор філологічних наук, професор
Наукові інтереси: категорійна граматики,
функційна граматики, лінгводидактика.
Вінницький державний педагогічний уні-
верситет імені Михайла Коцюбинського,
професор кафедри методики філологічних
дисциплін та стилістики української мови
Pyasta4@gmail.com

Author's Profile:

Ivanytska Nina L.
Doctor of Philology, Professor
Scientific interests: Categorical Grammar,
Functional Grammar, Linguodidactics.
Vinnytsia Myhailo Kotsubynskyi State
Pedagogical University
Pyasta4@gmail.com

Профіль автора:

Іваницька Наталя Борисівна
Доктор філологічних наук, професор
Наукові інтереси: компаративістика, зіста-
вна семантика, зіставна граматики.
Вінницький торговельно-економічний ін-
ститут Київського національного торговельно-
економічного університету, завідувач кафед-
ри іноземної філології та перекладу
Pyasta3@gmail.com

Author's Profile:

Ivanytska Natalia B.
Doctor of Philology, Professor
Scientific interests: Comparative Linguistics,
Comparative Semantics, Comparative Gram-
mar.
Vinnytsia Institute of Trade and Economics of
KNUTE
Pyasta3@gmail.com